

Михайло **Бокотей**,
завідувач кафедри художнього скла,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Львівської національної академії мистецтв,
член-кореспондент НАМ України
<https://orcid.org/0000-0001-6186-5700>

Постстудійні тенденції у світовому художньому склі: роль інституційного впливу

Анотація. Розглянуто потребу актуалізації наукової оцінки мистецьких процесів у художньому склі другої декади XXI ст. З появою в загальносвітовому художньому дискурсі щоразу більшого масиву творчості, побудованої на засадах концептуальних практик, постає питання про підсумування знакового етапу в розвитку художнього склярства – міжнародного студійного руху. У дослідженні розкрито роль найвпливовіших інституцій у стимулюванні молодішої генерації митців до застосування інструментів творчої реалізації, непритаманних класичній формі мистецького прояву в студійному склярстві. До уваги взято виставкову та інформаційну активність провідних інституцій трьох континентів – Америки, Європи та Азії: музеї скла у Корнінгу, Американської асоціації художників-склярів (США), Ебелтофті (Данія), Шанхаї (Китай). Вибрано та проаналізовано яскраві зразки авторських реалізацій художників з різних країн, де кульмінаційною точкою мистецького переказу є думка, концептуальна метафора, а не естетика чи унікальна утилітарність. Розглянуто також реалізовані упродовж кількох останніх років проекти двох українських художників різних поколінь – професора Андрія Бокотея (Львів) та його учня Віктора Мельничука (Ужгород), де присутні прийоми, характерні для концептуальних мистецьких практик. Представлено також декілька проектів іноземних художників, які брали участь у міжнародних симпозіумах гутного скла у Львові і в якості підсумкової роботи експонували інсталяції, перформанси, твори з мультимедійною чи інтерактивною складовою. Наведено приклад першої для українського глядача перформативної творчої реалізації чеського художника Іржі Шугаєка, який 1992 року в рамках II Міжнародного симпозіуму гутного скла інтуїтивно створив прецедент для появи нового

напряму в художньому склярстві. Зроблено висновок, що за загальною сукупністю ознак значна частина творчих напрацювань у галузі художнього скла митців 2010–2020 рр. виходить за рамки прийнятих канонів у студійному склярстві. Знаковий у сучасній культурі етап міжнародного студійного руху, який вивів загальноприйнятні для декоративного мистецтва художні засоби в домен образотворчого, став підґрунтям для розвитку наступного в цивілізаційній драбині напрямку та поступово завершує домінування в мистецькому просторі. Мета дослідження – ініціювати дискусію в мистецтвознавчому середовищі щодо актуалізації стильових характеристик відповідно до сучасного становища та поступового домінування концептуальних мистецьких практик у творчості активного покоління художників-склярів.

Ключові слова: міжнародний студійний рух, авторське художнє скло, стильові напрямки сучасного мистецтва, концептуальні мистецькі практики.

Постановка проблеми. Міжнародний студійний рух став ключовою добою в новітній історії мистецтва скла. Цей феномен призвів до переоцінки ролей двох професій – дизайнера і майстра-гутника, спричинивши об'єднання їх в одну – професію художника, автора мистецького твору, який відтепер буде трактований на тому ж рівні, що й робота живописця чи скульптора. Рух студійного скла спричинив появу нового поняття в сучасному мистецтві – образотворчого скла, яке впродовж останніх десятиліть сформувало нові мистецькі вартості та набуло якостей жаданого артефакту. Незважаючи на те, що активна фаза студійного руху все ще триває й експансивно розширює географічні межі, понад півстолітня історія не може тривати без кінця, тим паче кульмінаційний пункт розвитку мав місце ще наприкінці минулого століття, коли на світовій мистецькій арені прозвучали прізвища Дейла Чігулі, Ліно Тальяп'єтри, Бертіла Валлієна та багатьох інших.

Молоде покоління митців у прагненні бути послідовниками піонерів студійного руху, підтримуючи революційний дух самого феномена, вдаються до часто контрверсійних вирішень, де базові ознаки традиційного мистецького твору – форма, колористика, технологія, декоративність і естетика – відіграють найменшу роль або й зовсім відсутні. Аналізуючи творчість митців сучасності, виразно прослідковуємо і зміну напряму розвитку світового мистецтва скла. Декоративний підхід до композиційного вирішення у 1980-х – 1990-х рр.

плавно перейшов у образне навантаження, появу інсталяції на зламі тисячоліть. Останні тенденції, натомість, демонструють у творчості вже чергового покоління учасників студійного руху активне функціонування концептуальних і мультимедійних рішень на межі відсутності техніки, а часто й базового матеріалу, чи проєктів з виразним соціальним контекстом. Постає засадниче питання: чи настав час підсумовувати півстолітню еру міжнародного студійного руху і діагностувати його поступове завершення?

Теоретичне підґрунтя. В українському мистецтвознавстві міжнародний рух студійного скла не отримав належної уваги. Вітчизняні науковці зверталися до творчості окремих художників-склярів, плеяди майстрів-гутників, проте жоден з авторів не розглядав мистецького доробку українських митців у міжнародному контексті. До початку 2010-х рр. українські дослідники також не зверталися до творчості іноземних митців, які доклалися до появи в сучасному мистецтві скла ключового чинника глобальної переоцінки значення матеріалу при реалізації авторського твору. Єдиним об'єктом ширшого дискурсу став хіба міжнародний симпозіум гутного скла у Львові та пов'язані з ним чинники впливу на розвиток українського склярства.

Важливого значення для ініціалізації цього дослідження мало щорічне видання Музею скла у Корнінгу, панорама актуальних досягнень у світі художнього скла, журнал «Нью Глас Рев'ю», останнє число 2020 р. До збірника увійшли 100 відібраних творчих реалізацій художників з багатьох країн, більшість з яких виконана в площині концептуальних мистецьких практик. Видання містить також низку аналітичних статей членів кураторської групи з аргументацією вибору учасників минулорічної панорами [14].

Значний масив інформації є також у відкритому доступі на сторінках вебплатформи Музею скла у Корнінгу. Тут присутня вагома ілюстративна база, яка охоплює весь період функціонування міжнародного студійного руху та знакові творчі реалізації його найактивніших представників, а також науково-аналітичний матеріал [6].

Для дослідження діяльності європейської мистецької спадщини використано низку публікацій Музею скла в Ебельтофті, Данія – першого й одного з найбільших у Європі музеїв сучасного художнього скла. У монографії датського мистецтвознавця Н. Гук'єра «Гласифайд: 25 років із сучасним склом» розкрито ключові віхи європейського студійного руху, починаючи від обміну ініціативами європейських початківців з американськими, заснування першого музею зі збіркою сучасного студійного скла 1986 р. і продовжуючи виставковою ак-

тивністю упродовж чверть століття [11]. Для проведення аналітики актуальних процесів у молодому художньому склі Європи було використано каталог виставки «Молоде скло», до якого увійшли відібрані кураторською групою кращі реалізації молодих художників десятиліття 2007–2017 рр. [9]. Для отримання відомостей про організовані експозиційні проєкти було використано як джерело офіційні сайти Музею скла в Ебельтофті [10] та авторки одної з виставок Дженні Рітценгоф [12].

Діяльність яскравих представників наймолодшого на світовій арені художнього скла – китайського – проаналізована на основі джерел, опублікованих на офіційній сторінці Шанхайського музею скла [6], де мистецький матеріал про першу персональну виставку в Китаї молодій художниці Менг Ду [13].

До дослідження увійшли матеріали про авторські реалізації в площині концептуальних мистецьких практик учасників львівських форумів склярів, опубліковані в статті «Результати 11 Міжнародного симпозіуму гутного скла у Львові» [1]. Для розгляду творчого проєкту проф. Андрія Бокотєя ми звернулися до статті провідної української мистецтвознавиці Зої Чегусової «Таємна вечеря Андрія Бокотєя», де авторка достовірно передає настрій, закладений в ідеї експозиції [5].

Водночас надзвичайно важливим для дослідження стали власні спостереження автора, отримані під час відвідування виставки «Кімната» китайської художниці Менг Ду в Шанхайському музеї скла (2018 р.) та німецької мисткині Дженні Рітценгоф у Музеї скла в Ебельтофті (2018 р.). Також для розуміння проблематики, поставленої у статті, було використано досвід, реалізований у рамках виконання проєкту «Таємна вечеря» проф. Андрія Бокотєя у Львові 2018 р.

Методика дослідження. Механізм реалізації дослідження ґрунтується на загальнонаукових методах: описовому, порівняльному, структурно-типологічному, методі систематизації, аналізу та синтезу, а також інтерв'ю. Застосовано методи гуманітарних наук: історико-культурологічний, структурно-функціональний і стилістично-типологічний, а також методи мистецтвознавчого аналізу: діахронного та синхронного опису мистецьких явищ, метод формального аналізу та синтезу, індуктивний та дедуктивний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В українському художньому склі твердо закорінені канони традиційного гутництва безперечно піддалися значному впливові революційної діяльності піонерів студійного руху Андрія Бокотєя, Франца Черняка, Олександра Звіра і плеяди митців молодшого покоління. Водночас поява концептуальних експериментів не набула такого відверто масового поширення, як у захід-

ному світі. У середовищі студентської молоді ще з кінця 1990-х бачимо спроби переступити межі загальнопринятого розуміння класичної композиції з художнього скла в семестрових чи дипломних роботах: О. Дацюк, С. Корсай, О. Воронко, О. Фурдіяк, А. Томашівський, Р. Богатько, М. Бокотей, В. Мельничук, Р. Тремба, А. Петрів, А. Чижов, Р. Лучко та ін. У цьому процесі поняття інсталяції знайшло своє місце та твердо укоренилося в методичному підході до виконання завдань, в останні роки до неї долучилась і мультимедійна складова, поки залишаючи перформатив поза межами втілень.

Серед небагатьох мистецьких подій, які позиціонуються в площині концептуальних практик, виставковий проєкт «Тайна вечеря» Андрія Бокотей, створений у рамках відзначення 80-літнього ювілею автора в Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького 2018 р. До кульмінаційного залу зі скульптурною композицією глядач підводили чотири холи, наповнені інсталяційним і мультимедійним контентом. Підведення до найвищої точки спілкування відвідувача з монументальним об'єктом шириною 7 м відбувалося через призму відтворення емоцій і роздумів, які супроводжували митця у процесі творення композиції.

Глибинною інтуїтивною іскрою, джерелом ідеї створення «Тайної вечері», безсумнівно, є життя і служіння батька художника – отця Андрія Бокотей, чиє тернисте життя було позначене твердою вірою і незламністю переконань. Власне перша зала експозиції впроваджувала глядача в атмосферу недосяжного ідеалу: центральний об'єкт – прозорий купол, який оберігає скляну позолочену чашу – символ Таємної вечері, уособлення недосяжної чистоти й першоджерела віри, упредметненої ідеї таїнства священного причастя. Фоновим зображенням на тлі об'єкта формувалася світлом проєктора фрагмент тексту з Нового Завіту: «Прийміть, їжте – це тіло моє, що за вас ламається на відпущення гріхів. Пийте з неї всі – це є кров моя Нового завіту, що за Вас і за многих проливається на відпущення гріхів». Найзмістовнішим інструментом мистецького переказу цієї зали був голос: аудіозапис здійснення Святої Божественної літургії з приношенням Святих Дарів отцем Андрієм Бокотеєм 1991 року, в час, коли греко-католицька церква лише починала виходити з підпілля, а богослужіння перестали відправлятися вдома за зачиненими дверима у вузькому колі близьких.

Друга зала «приземлювала» глядача діаметрально протилежними за змістом образами реального – гріхи сьогодення: непереможна впродовж цивілізації жага до узаконеного вбивства – до війни, насильство над тваринами, голодомор, наркоманія, бездумна наруга над природою – все те, що в ім'я Бога і молячись

до Нього ми продовжуємо впроваджувати в канони нормального суспільного сприйняття. Тож наскільки велика межа між бажаним і реальним? Між ідеальним і буденним. Між даним Творцем і вчиненим людиною? Невже це всього лиш крок через двері між залами? Як далеко від прагнення створити мистецько вартісне до результату матеріального втілення.

Матеріалізовані «муки творчості» та пов'язані із цим емоції митця упродовж двох років роботи над реалізацією ідеї експонувались у наступному залі. Під проєктованим на стіні (знову ж таки, чистим світлом) фінальним ескізом композиції нерегулярною хаотичною масою формувалась інсталяція з невикористаних скляних фрагментів – елементів фігур, які або тріщали чи ламались у процесі, або не відповідали формам і баченням автора. З протилежного боку на чисті прозорі муки «споглядали» три обличчя – спалені дерев'яні рельєфи, на яких формувалися лики святих апостолів.

Передостанній зал, підводячи глядача до чистої прозорі квінтесенції проєкту, мав на меті викликати в багатьох потребу зведення балансу сумління: «приходьте мене восхваляти і благоустите – згадайте свої чини в останні десятиліття». Щоби досягти до фінальної зали з «божественним і недосяжним ідеалом», індивідууму – відвідувачеві виставки, а часто й учасникові щоденного життя самого автора – доведеться буквально топтати труди художника, водночас Бокотей-скляра та Бокотей-ректора. Підлога зали вкрита численними документами з підписом ректора Андрія Бокотей та ескізними пошуками «Тайної вечері». Під час відкриття виставки багато кого цей масив зупиняв, хтось розсував папери, торуючи собі шлях, хтось піднімав ескізи і пхав до кишені... Відома українська мистецтвознавиця, дослідниця декоративного мистецтва Зоя Чегусова підсумовує: «Такий «експозиційний хід» сприймався дещо епатажним, хоча надзвичайно підкуповував емоційністю і відвертістю автора: з одного боку, він прочитувався як виклик неприхильникам і тим друзям, що його скривдили (а їх, на превеликий жаль, має кожний талановитий творець, не кажучи вже про керівника потужного учбового закладу), а з іншого – як прощання з певним етапом у професійному житті, де він примусив себе залишити без вороття усі свої розчарування, образи, душевні страждання. У цій залі домінувала негативна емоція, що розкривала виснажливість творчих пошуків митця разом з утомою від ректорської праці» [5, с. 57].

Остання, кульмінаційна зала – на відміну від «емоційної гойдалки» попередніх інсталяцій і відео – стабілізувала глядача в захопливому спокої та зворушливому спогляданні на сюжет біблійного таїнства, виконаного в чистому, прозорому склі. Авторське переосмислення

доволі експлуатованої теми в сучасному мистецтві, з одного боку, підвело певний підсумок у творчості А. Бокотєя, завершивши роботу над скульптурною пластикою 1990-х – 2010-х років. З іншого – ініціювало початок створення наступних масштабних скульптурних композицій: «Терактова армія» (2019), «Таємна вечера – 2021» (2021), «Ангели» (2023).

Упродовж листопада 2020 р. в експозиційних залах Музею сучасного українського мистецтва Корсаків проходила виставка мистецького подружжя Беати Корн і Віктора Мельничука з Ужгорода. Проект під назвою «Занепад відродження» покликаний привернути увагу до актуальних проблем сьогоденного українського суспільства, яке, незважаючи на тривалі роки самостійного формування власної долі, залишається під впливом тоталітарного минулого, постійних зовнішніх чинників і перебуває в перманентному стані «несформованої свідомості». Для художнього дуету притаманне вираження творчої експресії через призму асоціацій з дитячого світу – культових іграшок, героїчних персонажів – покликає підкреслити символічний процес переходу нації від інфантильності до відповідальності за свою державу.

На виставці представлені живописи, інсталяції та скульптурні об'єкти з кераміки, скловолокна, кольорової та дзеркальної скляної мозаїки «Над прірвою у житті», «Вільні», «Загублені». Більшість творів складається з подвійних елементів, що, за задумом авторів, повинно підтверджувати подвійність стандартів у вітчизняному суспільстві. Монументальні іграшкові ведмеді, які асоціюються з фігурками конструктора «Лего», зустрічаємо у творчості подружжя ще з часів російсько-грузинської війни 2008 р. і нав'язуються до висловлювань маріонеткового очільника Росії Дмитра Медведєва. Зі слів В. Мельничука: «Лего» – це символ дитячої наївності дорослих людей... В архівах можна відшукати, як в одному інтерв'ю Медведєв розповідає, що війна з Грузією розпочалася тому, що грузини розбили йому серце. І от на простій інтерпретації таких образів ми з Беатою пробуємо розвивати ідею наївних поглядів на складні речі» [2].

Випускниця кафедри кераміки ЛНАМ Беата Корн і художнього скла у класі професора А. Бокотєя Віктор Мельничук працюють з різними матеріалами: дерево, скло, кераміка, тканини, бетон. Для художників важливе кредо: акцентувати увагу не на матеріалі, а на думці, ідеї, яку хочеш донести [3].

Першими інсталяціями, з якими зіткнулася українська аудиторія поціновувачів мистецтва скла, можемо вважати креативні експерименти чеського віртуоза-гутника, відомого у світі дизайнера, почесного доктора Львівської національної академії мистецтв Іржі Шугаєка

на II Міжнародному симпозіумі гутного скла у Львові. Не досягнувши очікуваного результату під час виконання авторської композиції «Жінка», художник, який ніколи не соромився уваги глядацької аудиторії, розпочав хаотично лити з трубки гаряче скло на дерев'яні гілки. У наступні дні для автора була виконана металева конструкція, а невтомний І. Шугаєк ще кілька днів творив неорганізований експресивний хаос, привертаючи увагу камер і численних глядачів. На жаль, після демонстрування роботи на підсумковій виставці у Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького у жовтні 1992 р. інсталяція закінчила існування буквально на смітнику, оскільки її транспортування та зберігання не було можливим. Упродовж наступних років таку долю спіткало ще кілька авторських творів, які з об'єктивних причин не було можливості зберегти, окрім хіба у формі фотофіксування для архіву.

У симпозіумах останніх років, починаючи з нового тисячоліття, з'являються поодинокі експериментальні спроби в напрямку концептуальних реалізацій. 2019 року до виконання твору з назвою «Роботи новачків» латиська мисткиня Анна Варнасе запросила молодих людей, які не мають відношення до скла і ніколи не тримали складувну трубку. З незначною допомогою майстрів-гутників «склярі-аматори» власноруч виконали об'єкт, який згодом експонувався на виставці. Весь процес виконання було зафіксовано на відео, а відвідувачі експозиції повинні з допомогою попередньо встановленої на мобільному пристрої програми переглянути ролик з виконання кожного об'єкта, наводячи камеру на виставлений поруч графічний код.

З одного боку – робота авторки композиції обмежена до ідеї та її організації, а не практичного виконання скляного об'єкта. З іншого – ілюстровано питання, яке спричиняє дискусії десятиліттями – роботи більшості художників у матеріалі виконують майстри-гутники, а не самі митці. Відірвані від концепції роботи – деформовані об'єкти з прозорого скла – не наділені жодною естетичною, мистецькою чи іншою вартістю, окрім хіба емоційної прив'язаності самих виконавців, «склярів-новачків». Єдине переконливе нововведення, яке не піддається критиці, – це такий популярний останнім часом інтерактив, до якого апелюють сучасні музеєзнавці та куратори артпроектів.

Наступна концептуальна композиція симпозіуму 2019 р., проте вже наділена не тільки змістом, а й формою, – робота японського митця, постійного учасника симпозіумів у Львові Казуші Накади «Symbolika «L». Серія гутних, наближених до реалістичних об'єктів – ракета, телефонна слухавка, свинка-скарбничка, вагони поїзда, фігурка людини, окрилене серце, шахова фігура

тура, книга та ін. – візуалізація гасел, які респонденти окреслювали як найважливіші поняття в їхньому житті на цей момент (емоції, метро, спілкування, книги, культура, майбутнє, сім'я, гроші, пріоритети, війна, свобода). Композиція доповнена відеоматеріалом з інтерв'ю, які провів К. Накада на вулицях Львова. Такі опитування митець реалізує в інших країнах, а у дотеперішній творчості К. Накада не вперше вдається до реалізації подібних багатогранних проєктів соціального характеру.

Укотре своєю неординарністю та творчою харизмою потішали глядачів та учасників 11-го Міжнародного симпозіуму гутного скла у Львові американські художники Ангус Пауерс і Джеймс Роннер. Цього разу авторська концепція лежала в перформативній площині: Роннер виконував роботу біля печі у надутому червоному костюмі, а згодом у ньому ж пройшовся вулицями міста. Процес було зафіксовано на камеру, а відеоматеріал також доповнив експоновану роботу.

Європейське образотворче скло набуло розмаху завдяки діяльності піонерів міжнародного студійного руху Ервіна Ейша (Німеччина), Фінна Лінгарда (Данія), Берта Валлієна (Швеція), Пітера Лейтона (Велика Британія), чеського подружжя Станіслава Лібенського та Ярослави Брихтової та багатьох інших титанів сучасного мистецтва. Декому з них завдячуємо також створення інституцій, метою тривалої діяльності яких є сприяння розвитку художнього склярства, підтримка молодих митців і виявлення нових імен. Заснування одного з перших музеїв сучасного художнього скла в данському містечку Ебельтофт 1985 р. ініціював художник і культурний діяч Фінн Лінгард (1930–2011). Сьогодні це інституція, яка, всупереч складним економічним умовам, залишає реноме європейського лідера у визначенні напрямків розвитку сьогоденного мистецтва скла. З метою висвітлення й аналізу процесів, які віддзеркалюють бачення молодого покоління, від 1987 р. кожних 10 років музей робить виставку декади «Молоде скло» ("Young Glass"), до участі в якій журі відбирає роботи молодих художників з усього світу. Підсумовуючи результати останньої виставки, виконавчий директор музею, куратор і мистецтвознавець Дан Молгард стверджує: «Виставка 2017 р. засадничо відрізняється від усіх попередніх. Якщо раніше на виставках фактично всі без винятку твори мали фізичний вимір і були експоновані на подіумах, чи висіли на стіні, то зараз слід ствердити, що експонування включає всі можливі форми. Подіуми, звичайно ж, залишились, але задіяний також простір за ними, під ними, а навіть над ними, де з'явилися проєкції відеоряду. Інсталяції доповнюються перформативною компонентою та процесом виконання. Уже неможливо окреслити межу та встановити

ліміти, а скло, навіть якщо й залишається первинною складовою авторського твору, не завжди перебуває в його епіцентрі» [9, с. 15].

2018 року Музей скла в Ебельтофті презентував концептуальний проєкт німецької мисткині Дженні Рітценгоф (Jenny Ritzenhoff) під назвою «Реконструкція». Дно продутого гутного об'єкта нерегулярної форми художниця піддавала шліфуванню, фіксує на папері відбиток у місці шліфу кожних знятих двох міліметрів. Наступним кроком відбитки були відскановані, змодельовані у тривимірний об'єкт висотою декілька міліметрів, який згодом надрукували на тривимірному принтері. З виконаних елементів знято гіпсові форми, в яких способом термічної обробки з використанням скляної кольорової крихти виготовлені фрагменти іншої композиції. Авторка розкрила складність не лише технологічного процесу виконання художніх об'єктів зі скла, а й додаткового використання сучасних комп'ютерних технологій. Увесь цикл слугував переродженню первинного твору в цілком іншу за формою та змістом композицію, при цьому найважливіший акцент ставився на процесі, а не результаті [12].

Говорячи про світове художнє скло 20-х років ХХІ ст. уже не можемо наві'язувати лише до західноєвропейських тенденцій. Упродовж останніх кількох років на глобальній арені вирішальним гравцем стає не лише японське художнє скло з глибинними традиціями та розвиненою кон'юнктурою, але й китайське, яке стрімко розвивається і руйнує мури недоступності світової художньої слави. Саме тут набувають обертів такі потужні центри як Шанхайський музей скла, кафедри державних вищих шкіл у Ганчжоу, Шанхаї та Пекіні. Серед імен прогресивних і відомих у світі китайських митців Менг Ду – випускниця Центральної академії мистецтв у Пекіні (бакалаврський рівень, 2004–2008) і Рочестерського інституту технологій (США, магістерський рівень, 2010–2013). Останні роботи художниці реалізовані в контексті творчого кредо: «У кожному моменті є тиха краса, яка викликає особисті спогади. Мені цікаво зберігати ці спогади та вести їх запис, щоби вони не зникали з часом» [13].

До активної промоції творчості мисткині неабияких зусиль докладає Шанхайський музей скла – масштабний музейно-розважальний комплекс, створений на базі колишнього склозаводу на окраїнах міста. 2018 року в експозиційних залах музею відбулася перша в Китаї персональна виставка молодої художниці під назвою «Кімната» («The Room»). До слова, Менг Ду – наймолодша художниця, з якою до цього часу працював Шанхайський музей скла.

Зміна життєвої траєкторії Менг Ду скерувала її до

роздумів над місцем скла у передаванні мистецької експресії та межі, якої при цьому можна досягти. На цьому новому етапі мисткиня вирішила дослідити невидимі стіни та перешкоди через унікальну якість скла – його прозорість. На виставці художниця пропонує драматичну інтерпретацію поширених обмежень ілімітів у своєму звичному, хоча тонкому та інтуїтивному розумінні. Прогулюючись експозицією, глядачі відчують природну прозорість скла, дивлячись на фантастичні та дивні сцени. Кожна сцена відображає інший тип обмежень: кімнати різних розмірів і стилів функціонують як великі інсталяції та постановки. Глядачі матимуть інтимний контакт з історіями та емоціями за допомогою відчуттів: зору, слуху та дотику. Окрім видимих обмежень, встановлених стінами або клітками, кожен відчуває невидимі обмеження в суспільстві: «Людина народжується вільною, проте скрізь вона у кайданах» (Жан-Жак Руссо). Конвенції, правила, повноваження, туга за домом, ностальгія та судження інших людей обмежують нас від справжньої свободи. Ці обмеження іноді називають «зоною комфорту», від якої важко відмовитися. Дуже неприємно намагатися відірватися від соціальних норм. Використовуючи скло, Менг Ду досліджує щоденну фрагментовану інформацію та візуальні мови, складаючи та вміло ілюструючи емоцію [6].

Необхідною для розуміння тенденцій у художньому склі третього десятиліття є аналітика видання Музею скла у Корнінгу *New Glass Review* – щорічної панорами досягнень у галузі. Раз у рік музей оголошує відкритий конкурс авторських робіт для публікації у наступному числі часопису, до якого зголошуються сотні художників з усього світу (до участі в останньому виданні подали заявки 978 аплікантів з 51 країни, з яких до видання відібрано 100). Як зазначає сам видавець, журнал став «еталоном для сучасних склярів, де висвітлені інновації, спритність і креативність художників, дизайнерів і архітекторів, які працюють з цим матеріалом» [6]. Та важливість панорами, висвітленої в останньому, 41-му числі журналу є суттєвою не стільки з огляду на її змістове наповнення, скільки на самі критерії відбору та вподобання членів журі. Власне останні й установлюють так звані тренди, задають тональність актуальних віань і визначають директиви творчих прагнень чергових поколінь художників-склярів у світі.

Переглянувши запропонованих 100 проєктів, які, на думку кураторської групи видання, становлять кращі приклади актуального світового художнього склярства, складається однозначне сукупне враження, що самого скла в роботах і бракує. Та, мабуть, тут однозначно варто розкрити особистості селекціонерів і наблизити читачеві ключові погляди «трендсеттерів» сучасного

світового склярства. До складу журі входять четверо осіб: мистецтвознавиця, кураторка відділу післявоєнного та сучасного художнього скла Музею скла у Корнінгу Сьюзі Сільберт (Susie J. Silbert), засновниця кураторського дуєту з Італії «Венеційська фабрика мистецтв» Франческа Джубілеї (Francesca Giubilei), художниця-графік і концептуалістка Крістін Ван Яп (Christine Wang Yap) і єдиний у квартеті скляр-практик, професор-асистент Рочестерського інституту технологій Дейвід Шнукель (David Schnuckel). Визначальною в контексті критеріїв відбору сотні геніїв сучасності є цитата європейської членкині журі Ф. Джубілеї: «Відколи я розпочала кураторську роботу зі склом, мене цікавив не сам матеріал, а радше концептуальний внесок художника, який вибрав скло як можливий каталізатор творчого переказу». Іншим об'єктивним чинником, який мав вплив на рішення кураторської групи, стали соціальні умови карантинного 2020 р. За словами С. Сільберт: «Турбота, суспільство та соціальні практики стали провідними темами заявок до публікації. Цей рік видався найбільш відповідним для цього».

Доречно згадати декілька виразних робіт, які увійшли в останнє, 41-ше число «Нью Гласс Рев'ю» 2020 р. Консумпція, циркуляція та компроміс – кілька послів, які закладені в ідею перформансу «Чорт забирай» («Craps») китайської художниці Дайчін Жан (Daiqing Zhang), де тестування вина відбувається у дуже дивний спосіб. Робота полягає у розміщенні кількох гутних об'єктів на тілі художниці, яка сидить (голова, плече, коліно), зі спеціально відформованими для цього денцями; посудини містять вино, а поєднана система трубок дозволяє переливання рідини між ємностями завдяки всмоктуванню. Виконавиця повинна зберігати холодно-кровність, намагаючись зробити ковток вина, оскільки плями на білому одязі зафіксують помилки.

Шведсько-норвезька мисткиня Карін Форслунд (Karin Forslund) часто закладає ідею деструкції у своїх перформансах як дитина, яка розбирає на частини іграшку, щоби краще зрозуміти її функціонування. У роботі «Форма речі» («The Form of the Thing») авторка у реверсному сповільненому відеоматеріалі відтворила процес реконструкції розчавленої руками гутної кулі аморфної форми. У чин спостереження за деструкцією у зворотному напрямку авторка закладає розуміння крихкості матерії, зокрема скла.

Власні трагічні переживання вкладає в перформативний акт британська художниця Кері Фертіг (Carrie Fertig) під назвою «Кості моєї сестри» («My sister's bones»). На презентованій у журналі ілюстрації останні кадри відео, де жінка стоїть перед великою площиною розтрощеного гартованого скла, на якій лежить гутна

товстостінна куля. З опису довідуємося, що всередині кулі прах померлої сестри художниці. Кулю авторка кинула на пласт гартованого скла, який лежав на підлозі. У результаті гартована шибка розлетілася на тисячі дрібних скалок, а звук від процесу розпаду залишався в реверберації навіть після завершення акту. Перформанс нагадує нам, що відпустити наших близьких – тривалий і болісний процес, який змушує нас відривати від себе речі та спогади, і біль від цього триває довго, як лунає звук.

Проектом, який зразково ілюструє декульмінацію матеріалу, є інсталяція американської художниці Ребеки Флорес-Вітті (Rebecca Flores-Vitti) «Слова від моєї мами» («Words from my Mother»). Інноваційною та актуальною є інтерактивна складова роботи, де глядач повинен безпосередньо брати участь у процесі: тримати в руках невеликий уламок матового скла розміру візитної картки, на який замонтований у стіні проєктор висвітлює уста. Слова, які тихо промовляються, важко розшифрувати реципієнтові, але сам процес затягує.

На протиположності відсутності матеріалу та технології у попередньому прикладі робота канадського художника Жера Девідсона (Jerre Davidson) переповнена застосуванням технологічних інновацій – і в площині традиційної обробки художнього скла, і через впровадження комп'ютерних технологій і просторового моделювання. Об'єкт «Рожева спіраль» (24x35,5x26,5 см) був виконаний у техніці литва та холодної обробки на основі змодельованих програмою фіксування рухів сучасного танцю. Дж. Девідсон знівелював граничну межу між технологією і матеріалом, візуалізуючи інформацію про рух людського тіла в неочікувано елегантній формі скляного об'єкта.

І власне тут виникає дискусійне питання: наскільки селекціонери провідного часопису в галузі, половина з яких не має практичного відношення до художнього скла, можуть формувати ядро критеріїв валоризації майбутнього світового склярства? Чи це однорічна акція на підтримку художників, для яких матеріал скла не є основним медіумом творчої експресії, чи все ж свідоме окреслення граничних якостей і фундаментальних засад розвитку постстудійного напрямку в сьогоденному мистецтві скла?

До найбільших і однозначно найвпливовіших інституцій у світі скла належить американська Асоціація художників-склярів (Glass Art Society) – некомерційна міжнародна організація, створена 1971 р. з метою сприяти розвитку мистецтва скла та підтримувати світову спільноту художників, які працюють із цим матеріалом. 21 січня 2021 р. журі конкурсу, який проводить GAS для художників-початківців, оголосило переможців Премії

для дебютантів Фонду Сакс. Щоправда, візуалізацію творів трьох призерок ми зможемо оцінити лише під час Міжнародної віртуальної конференції 20–22 травня 2021 р., але з резюме відібраних авторок можемо зробити однозначний висновок про концептуальний характер творів. Один із трьох членів журі конкурсу – постійний учасник міжнародних симпозіумів гутного скла у Львові, японський художник Казуші Накада, творчість якого згадувалась у цій статті. Коментуючи результати вибору журі, К. Накада стверджує: «Я б описав ранній період (міжнародного руху студійного скла. –М.Б.) як «Об'єднання». В усьому світі розвивалися освітні платформи, впроваджувалися нові технології, відкривалися численні виставки. У результаті сформувалася спільнота митців, які зацікавилися склом як новим матеріалом для творчої реалізації. Але час змінився, і я б охарактеризував поточну ситуацію як «різноманітність». Одні хочуть вивчати скло впродовж життя, інші – лише для одного проєкту чи дослідження. Незважаючи ні на що, традиційне скловиробниче ремесло повинно бути збережене, а підготовка наступних поколінь продовжена. Водночас слід заохочувати до творчого експерименту, який нікому не відомо чим закінчиться. Це свого роду культурний (або творчий) плюралізм, учасниками якого є ми всі» [9].

Результати і перспективи подальших досліджень, обговорення. У своїй статті К. Накада порушив надзвичайно важливе питання, яке, на перший погляд, може здаватись непоміченим. Одна з ключових заповідей студійного руху, а принаймні його американської школи, зобов'язує художника виконувати творчу роботу власноруч. Зараз насамперед ідеться про твори, виконані в гутній техніці, де майстерність залежить від тривалого та інтенсивного вишколу, а реалізація пов'язана зі значними матеріальними затратами та відповідно створеними умовами. На території Сполучених Штатів на початку третього тисячоліття функціонують десятки різного масштабу шкіл, де готуються майстри-гутники. Вершиною цієї хвилі промоції гутництва стає вихід у популярний світ канадського телесеріалу «Складуви» («Blown Away»), поширеного на платформі «Нетфлікс», до підготовки якого залучені спеціалісти провідних американських інституцій, у тому числі Музею скла у Корнінгу, Школи Пілчак та ін. Відтак об'єктивним стає твердження, що саме студійний рух став визначальним стимулятором не лише збереження, але й прогресивного розвитку та поширення в маси гутного ремесла. Отож, постає питання: чи стане під загрозою занепаду та опиниться в тіні забуття віковична майстерність ремісника-гутника, яка в лавині студійного розвитку останніх півстоліття зазнала асиміляції з професією

художника? Наскільки на цей процес матиме вплив агресивне поширення концептуальних ініціатив, особливо в світлі двох загальносуспільних чинників – економічної рецесії та занепаду скловиробничої галузі та глобальних обмежень у результаті світової пандемії й інтенсифікації віртуальних обмінів?

Висновки. З абсолютним переконанням уже можемо говорити про утвердження нового напрямку в художньому склярстві, який лежить на межі традиційного розуміння мистецького об'єкта зі скла й концептуальних мистецьких практик. Водночас потрібно розуміти, що, вдаючись до інсталяції, відеоарту, перформенсу чи інших активностей, автори позиціонують свої мистецькі результати у ділянці художнього скла.

Креативна діяльність послідовників ліберальних постулатів, закладених в ідеях студійного руху, в умовах глобалізаційних процесів кінця ХХ – початку ХХІ ст. вибудувала платформу для трансформації низки видів мистецтва, які до половини минулого століття функціонували в площині декоративного мистецтва або народного ремесла. Відтепер матеріал перестає визначати видові характеристики авторського твору, переводячи на передній план ідейність, образність і концептуальне начало. Це поставило художнє скло, кераміку, текстиль тощо в однакові умови розвитку з більш популяризованими живописом, графікою, скульптурою, а згодом і новітніми видами образотворчих мистецтв. Таке мимовільне позиціонування зумовило синхронну ініціалізацію внутрішніх механізмів, які в результаті й призвели до еволюційного переродження змістових засад студійного твору з присутньою технологічною інноваційністю, формальним пошуком, образним чи ідейним навантаженням або свідомою декоративністю. На зміну їм приходять присутні в концептуальних практиках інструменти творчої експресії, засоби мистецького переказу, чинники метафоричної дискусії з реципієнтом.

Авторські твори піонерів студійного руху впродовж пів століття генерували основні критерії мистецької цінності образотворчого художнього скла і лягли в основу найзнаковіших колекцій у всьому світі. «Революція» студійного руху, яка відбулася наприкінці ХХ ст., визнана ключовою подією в історії культури та мистецтва. Чи в наступному етапі прийде поступове витіснення технологічних новацій, образних наповнень, формальних пошуків і як результат – самого матеріалу? Чи прагнення до концептуалізації і безупинне наслідування модних тенденцій слід розглядати як черговий виток, скерований на переорієнтацію цінностей, закладених в ідеї виведення художнього скла на образний рівень мистецького сприйняття? Ще лише кілька років тому

ми продовжували стверджувати, що студійний рух став новим феноменом у світовому декоративному мистецтві. Без сумніву, наступне десятиліття наукових досліджень буде присвячене цілком новому феномену художнього склярства, який не міститься в рамках класичного розуміння засад студійності й у найближчій перспективі сформується як самостійне явище в мистецтвознавчому дискурсі.

1. Бокотей М. Результати 11 Міжнародного симпозіуму гутного скла у Львові. *Видання Західного регіонального науково-мистецького центру НАМУ. 7UA.* 2020. № 6. С. 74–82.
2. Милі ведмедики і розмиті полотна: в Луцьку відкрили виставку про наївність дорослих людей. Інтернет-видання «Волинські новини». 2020. URL: <https://www.volynnews.com/ua/news/all/myli-vedmedyky-i-rozmyti-polotna-v-lutsku-vidkryly-vystavku-pro-nayivnist-doroslykh-liudey-foto> (дата звернення: 24.01.2023).
3. Музей сучасного українського мистецтва Корсаків: офіційна сторінка. URL: <https://msumk.com> (дата звернення: 24.01.2023).
4. Тимошук Я. Дім-майстерня: де живе та як працює творче подружжя Беати Корн і Віктора Мельничука. Інтернет-видання «Варош». 2016. URL: [https://varosh.com.ua/ludy/dimmajsternya-de-zhive-ta-yak-pracyu-tvorche-podruzhhya-beati-korn-ta-viktora-melnichuka](https://varosh.com.ua/ludy/dimmajsternya-de-zhive-ta-yak-pracyu-tvorche-podruzzhya-beati-korn-ta-viktora-melnichuka) (дата звернення: 24.01.2023).
5. Чегусова З. Таємна вечерея Андрія Бокотей. *Видання Західного регіонального науково-мистецького центру НАМУ. 7UA.* 2018. № 5. С. 54–65.
6. Ancient methods and modern techniques: Shanghai Museum of Glass, офіційна сторінка. URL: <http://www.shmog.org/moe-solo-exhibition> (дата звернення: 20.01.2023).
7. Corning Museum of Glass : офіційна сторінка. URL: <https://www.cmog.org/research/publications/new-glass-review> (дата звернення: 20.01.2023).
8. DG15: 40 Years of Contemporary Glass in Denmark : каталог виставки Glassmuseet Ebeltoft, 2015. 132 p.
9. Glass Art Society Announces 2021 Saxe Emerging Artists Winners : пресреліз. Glass Art Society, 2021. URL: <https://www.glassart.org/glass-art-society-announces-2021-saxe-emerging-artists-winners/?fbclid=IwAR3VbtNI37ROWFIRKLDedecaefLrXk3njwFZdLWqClKPKnClilAB8hCW-g> (дата звернення: 24.01.2023).
10. Glassmuseet Ebeltoft : офіційна сторінка. URL: <https://glassmuseet.dk/?lang=en> (дата звернення: 20.01.2023).
11. Houksjaer N. Glassified. 25 Years with Contemporary Glass. Glassmuseet Ebeltoft, 2015. 166 p.
12. Jenny Ritzenhoff : офіційна сторінка. URL: <https://www.jenny-ritzenhoff.de> (дата звернення: 20.01.2023).
13. Meng Du : офіційна сторінка. URL: <http://www.mengduwork.com/artist-statement> (дата звернення: 20.01.2023).
14. New Glass Review. Corning Museum of Glass. 2020. Issue 41. 128 p.
15. Young Glass : каталог виставки. Glassmuseet Ebeltoft, 2017. 152 p.
16. Bokotei M. Summarizing Six Decades of International Studio Movement: Future Directions of Contemporary Glass Art. *Збірник наукових праць ЛОГОС.* 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-14.05.2021.v2.48> (дата звернення: 20.01.2023).

17. Bokotei M. Conceptual Trends in Contemporary Glass Art: Summarizing the Studio Movement. *Грааль науки*, 2021. № 4, С. 656–657. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.05.2021.123>

References:

1. Bokotei, M. (2020). Results of the 11th International Symposium on tempered glass in Lviv. *Publication of the Western Regional Scientific and Art Center of NAMU. 7UA*. Vol. 6. P. 74–82.
2. Cute bears and blurred canvases: an exhibition about the naivety of adults was opened in Lutsk. The online edition "Volyn News". (2020). URL: <https://www.volynnews.com/ua/news/all/myli-vedmedyky-i-rozmyti-polotna-v-lutsku-vidkryly-vystavku-pro-nayivnist-doroslykh-liudey-foto> (date accessed: 24.01.2023).
3. . Korsaki Museum of Modern Ukrainian Art: official website. URL: <https://msumk.com> (date accessed: 24.01.2023).
4. Tymoshchuk, Ya. (2016). Home-workshop: where the creative couple Beata Korn and Viktor Melnychuk live and work. Internet publication "Varosh". URL: <https://varosh.com.ua/ludy/dimmajsternya-de-zhive-ta-yak-pracyu-tvorche-podruzhzha-beati-korn-ta-viktora-melnichuka> (date accessed: 24.01.2023).
5. Chehusova, Z. (2018). Andriy Bokotey's Secret Supper. Publication of the Western Regional Scientific and Art Center of NAMU. 7UA. Vol. 5. P. 54–65.
6. Ancient methods and modern techniques : Shanghai Museum of Glass, official website. URL: <http://www.shmog.org/moe-solo-exhibition> (date accessed: 20.01.2023).
7. Corning Museum of Glass : official website. URL: <https://www.cmog.org/research/publications/new-glass-review> (visited: 20.01.2023).
8. DG15: 40 Years of Contemporary Glass in Denmark : exhibition catalog Glassmuseet Ebeltoft, 2015. 132 p.
9. Glass Art Society Announces 2021 Saxe Emerging Artists Winners : press release. Glass Art Society, 2021. URL: <https://www.glassart.org/glass-art-society-announces-2021-saxe-emerging-artists-winners/?fbclid=IwAR3VbtNI37ROWFIRKLDeceafLrXk3njwFZdLWqClKPKknCIIAB8hCW-g> (date accessed: 24.01.2023).
10. Glassmuseet Ebeltoft : official website. URL: <https://glassmuseet.dk/?lang=en> (date accessed: 20.01.2023).
11. Houksjaer N. Glassified. 25 Years with Contemporary Glass. Glassmuseet Ebeltoft, 2015. 166 p.
12. Jenny Ritzenhoff : official website. URL: <https://www.jenny-ritzenhoff.de> (visited: 20.01.2023).
13. Meng Du : official website. URL: <http://www.mengduwork.com/artist-statement> (visited: 20.01.2023).
14. New Glass Review. Corning Museum of Glass. 2020. Issue 41. 128 p.
15. Young Glass : exhibition catalog Glassmuseet Ebeltoft, 2017. 152 p.
16. Bokotei, M. (2021). Summarizing Six Decades of International Studio Movement: Future Directions of Contemporary Glass Art. *Zbirnyk naukovykh prats* URL: <https://doi.org/10.36074/logos-14.05.2021.v2.48>
17. Bokotei, M. (2021). Conceptual Trends in Contemporary Glass Art: Summarizing the Studio Movement. *Graal Nauky*, (4), 656–657. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.05.2021.123>

ANNOTATION

Mykhaylo Bokotei. Post-Studio Tendencies of the World Glass Art: Role of Institutional Influence.

The main objective of the study is to initiate a discussion in the art environment regarding actualizing stylistic features according to the gradual domination of conceptual art practices in the creative work of the active generation of glass artists. The question of assuming a significant era in the development of artistic glass – the International Studio Glass Movement – arises with the emergence of a world art discourse of a growing array of practices built on the principles of conceptual arts. The study reveals the role of the most influential institutions in stimulating young artists to use rather non-classical instruments of creative realization for the studio glass artistic expression. The exhibition and information activities of the leading institutions of three continents – America, Europe, and Asia: the Glass Art Society, the glass museums in Corning (USA), Ebeltoft (Denmark), and Shanghai (China) are taken into account. The brightest examples of art pieces by artists from different countries where the artistic idea and conceptual metaphor play a critical role despite aesthetics or unique design have been selected and analyzed. The recently realized projects of two Ukrainian artists of different generations – Professor Andriy Bokotey (Lviv) and his student Viktor Melnychuk (Uzhhorod) – are also considered in the article. Several installations, performances, and works with a multimedia or interactive component, exhibited as a final work by foreign artists and participants of the International Blown Glass Symposiums in Lviv, are described here. The performance by the famous world-known Czech glass artist Jiri Suhajek in the framework of the II International Blown Glass Symposium, 1992, is stressed as the first performative creative realization for the Ukrainian audience. His intuitive activity set a precedent for a new direction in artistic glassmaking. It is concluded that according to the broad set of features, a significant part of the 2010-2020 glass artists' activities goes far beyond the accepted canons for studio glassmaking. Thus, summing up, it is stated that the significant stage in modern culture – the International Studio Movement, which brought the generally accepted artistic means for decorative art into the domain of fine arts – became the basis for the development of the next direction in the civilizational ladder.

Keywords: international studio movement, author's glass art, stylistic directions of modern art, conceptual art practices.